

Σύγκριση προεφήβων αθλητών και μη αθλητών σε χαρακτηριστικά προσωπικότητας

Τριανταφυλλιά Γλάνια, *Μειονοτικό Δημοτικό Σχολείο Αλεξανδρούπολης*

Παναγιώτης Αντωνίου, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*

Νικόλαος Διγγελίδης, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

Περίληψη

Η παρούσα μελέτη εξέτασε πιθανές διαφορές μεταξύ αθλητών και μη αθλητών, σε ορισμένα ψυχομετρικά χαρακτηριστικά. 553 παιδιά έντεκα και δώδεκα χρόνων συμπλήρωσαν το προσαρμοσμένο στα Ελληνικά ερωτηματολόγιο Junior Eysenck Personality Questionnaire Revised - Abbreviated (JEPQR-A) που μετρά εξωστρέφεια, νεύρωση, ψυχωτισμό και τάση ψεύδους. Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων διαπιστώθηκε ότι οι αθλητές ήταν περισσότερο εξωστρεφείς και ψυχωτικοί σε σχέση με τους μη αθλητές. Τα αγόρια βρέθηκε ότι ήταν πιο ψυχωτικά αλλά λιγότερο νευρωτικά σε σχέση με τα κορίτσια. Με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας, μπορεί να γίνει αναφορά στα χαρακτηριστικά προσωπικότητας προεφήβων αθλητών ή μη και συγκρίσεις των χαρακτηριστικών τους.

Λέξεις κλειδιά: JEPQR-A, μαθητές, αθλητές, εξωστρέφεια, νεύρωση

Η κ. Τριανταφυλλιά Γλάνια είναι Καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής, MSc Δ.Π.Θ., με οργανική θέση στο Μειονοτικό Δημοτικό Σχολείο Αλεξανδρούπολης.

Ο κ. Παναγιώτης Αντωνίου είναι Επίκουρος Καθηγητής του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης, Τ.Ε.Φ.Α.Α.

Ο κ. Νικόλαος Διγγελίδης είναι Λέκτορας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, Τ.Ε.Φ.Α.Α.

Εισαγωγή

Το μεγαλύτερο μέρος των ερευνών σχετικά με την προσωπικότητα των αθλητών στράφηκε γύρω από την αναγνώριση των χαρακτηριστικών της γνωρισιμάτων, προσπαθώντας να καθορίσουν ποια είναι εκείνα τα χαρακτηριστικά που συσχετίζονται περισσότερο με την υψηλή αθλητική επίδοση στο σχολείο και στον εξωσχολικό αθλητισμό. Ο σημαντικότερος λόγος της χρήσης της έννοιας των χαρακτηριστικών είναι ότι μας προσφέρει τη βάση για ποσοτικοποίηση. Έτσι, για παράδειγμα, ένας προπονητής μπορεί να παρατηρήσει και να μετρήσει ποσοτικά αν ένας παίχτης είναι περισσότερο επιθετικός από κάποιον άλλον ή έχει μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση και σιγουριά ή έχει χαμηλά επίπεδα άγχους. Η προσωπικότητα πιθανόν να είναι ένας παράγων που καθορίζει αν ένας αθλητής πετύχει ή όχι στο άθλημά του. Για τέτοιους λόγους που έχουν πρακτική σημασία, η έννοια των χαρακτηριστικών είναι χρήσιμη στον αθλητικό κόσμο.

Ο Eysenck (1952) διεξήγαγε μια μεγάλη θεωρητική έρευνα και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η προσωπικότητα δομείται ιεραρχικά από 4 βασικές διαστάσεις: α) εξωστρέφεια (Extraversion), β) συναισθηματική ισορροπία, νεύρωση (Neuroticism), γ) σκληρότητα-ψυχωτισμός (Psychotism) και δ) προσποίηση-ψεύδος (Lie). Για την αιτιολόγηση των διαφορών στην προσωπικότητα, ο Eysenck υιοθετεί μια βιολογική προσέγγιση αλλά δεν αρνείται ότι και οι διάφορες εμπειρίες επηρεάζουν τον τρόπο συμπεριφοράς του ατόμου (Δογάνης, 1990). Έτσι η προσωπικότητα ορίζεται ως ο συνδυασμός των κληρονομικών χαρακτηριστικών του ανθρώπου μαζί με τις τυχόν περιβαλλοντικές επιδράσεις στις οποίες το άτομο εκτίθεται κατά τη διάρκεια της ζωής του (Batta, 2002).

Ο Ζέρβας (1992) αναφέρει ότι ο Eysenck υποστηρίζει πως οι διαφορές στην ανθρώπινη προσωπικότητα οφείλονται στη φύση και στην έκταση της νευρικής δραστηριότητας. Η κλίμακα E (εξωστρέφεια) αντανάκλα τις λειτουργίες εγρήγορης και αναστολής του Κεντρικού Νευρικού Συστήματος. Η κλίμακα N (συναισθηματική ισορροπία) αντανάκλα την εγρήγορη του Αυτόνομου Νευρικού Συστήματος. Η εξωστρέφεια έχει βάσεις βιολογικές που σχετίζονται με τις διεργασίες των λειτουργιών διέγερσης ή αναστολής του Κεντρικού Νευρικού Συστήματος. Ο Eysenck υποστηρίζει, επίσης, ότι οι εξωστρεφείς αντέχουν πολύ στον πόνο, γιατί έχουν υψηλότερο κατώφλι διέγερσης. Έτσι εξηγείται η ενεργητικότητα των αθλητών και η αντοχή τους στον πόνο, αφού μπορούν να ωθήσουν περισσότερο τους εαυτούς τους στα όρια της αντοχής, στοιχείο απαραίτητο σε πολλά αθλήματα.

Οι διαφορές στη συναισθηματικότητα προέρχονται από τις διαφορές στην

ευκολία διέγερσης του Αυτόνομου Νευρικού Συστήματος και του Ενδοκρινικού. Ο Eysenck, πιστεύοντας ότι το αυτόνομο νευρικό σύστημα ελέγχει τη συναισθηματικότητα, θεωρεί ότι τα μη συναισθηματικά σταθερά άτομα (π.χ. νευρωτικά) διεγείρονται πιο εύκολα από τα σταθερά (Eysenck & Eysenck, 1985· Acton, 2003).

Η φυσική (physical) εξήγηση που δίνει για την τρίτη διάσταση- (P) ψυχωτισμός- είναι τα επίπεδα τεστοστερόνης και συνεπώς τα άτομα με υψηλότερα επίπεδα ψυχωτισμού έχουν υψηλότερα επίπεδα τεστοστερόνης (Eysenck & Eysenck M., 1985).

Η θεωρία του Eysenck παραμένει μετά από τόσα χρόνια σημαντική και είναι ο ψυχολόγος με τις περισσότερες αναφορές και δημοσιεύσεις μετά τον Freud και τον Piaget. Τα ερωτηματολόγια του είναι σημαντικά βοηθήματα, γιατί βασίστηκαν σε μια καλά αναπτυγμένη θεωρία των χαρακτηριστικών προσωπικότητας, είναι ευρέως χρησιμοποιούμενα και διαθέσιμα εδώ και δεκαετίες, συγκλίνουν με άλλα ευρέως χρησιμοποιούμενα ερωτηματολόγια (Zuckerman & Cloninger, 1996) και έχουν μεταφραστεί σε πολλές γλώσσες.

Λειτουργικοί ορισμοί

- *JEPQR-A*: (Junior Eysenck Personality Questionnaire Revised - Abbreviated, Αναθεωρημένο και Συντομογραφημένο Παιδικό Ερωτηματολόγιο Προσωπικότητας του Eysenck). Είναι η μικρότερη έκδοση του παιδικού ερωτηματολογίου του Eysenck. Μετρά 4 ψυχομετρικά χαρακτηριστικά και περιέχει 24 θέματα (6 για κάθε κλίμακα). Οι κλίμακες είναι: 1) Extraversion (E), δηλαδή εξωστρέφεια και κοινωνικότητα του ατόμου. 2) Neuroticism (N), δηλαδή συναισθηματική ισορροπία, νεύρωση, νευρωτισμός, άγχος. 3) Psychotism (P), δηλαδή σκληρότητα, ψυχωτισμός. Ο όρος «ψυχωτισμός» δεν εμπεριέχει ψυχοπαθολογικά συμπτώματα αλλά αναφέρεται στο πόσο είναι κάποιος απότομος και χωρίς ευαισθησία. 4) Lie (L) που μετρά την τάση ψεύδους ή αλλιώς την κοινωνική συμμόρφωση του ατόμου. Το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο έχει κατασκευαστεί για παιδιά 11-15 χρόνων (βλ. Παράρτημα 1).

- *JEPQ-R*: (Junior Eysenck Personality Questionnaire Revised). Είναι η μεγάλη έκδοση του ερωτηματολογίου, περιέχει 89 θέματα και έχει κατασκευαστεί για παιδιά 11-15 χρόνων.

- *JEPQR-S*: (Junior Eysenck Personality Questionnaire Revised - Short). Είναι η σύντομη έκδοση του ερωτηματολογίου που περιέχει 48 θέματα (12 για κάθε κλίμακα) και έχει κατασκευαστεί για παιδιά 11-15 χρόνων.

-*Αθλητές*: Ορίστηκαν τα άτομα που εμπλέκονται σε οργανωμένη αθλητική δραστηριότητα εκτός σχολείου, με συχνότητα δύο ή και περισσότερες φορές/εβδομάδα.

-*Κ.Φ.Α.*: Καθηγητής Φυσικής Αγωγής.

Δημιουργία JEPQR-A

Το JEPQR-R είναι ένα σχετικά μεγάλο όργανο μέτρησης που περιέχει 89 ερωτήματα – θέματα. Παρά την προφανή χρησιμότητα των μεγάλων οργάνων, το πρακτικό μειονέκτημά τους είναι ότι, λόγω του περιορισμένου χρόνου που διαθέτουν οι συμμετέχοντες, πολλές φορές απαιτείται η χρήση λιγότερων ερωτήσεων και συνεπώς μικρότερου οργάνου. Σε αναγνώριση αυτού του γεγονότος ο Corulla (1990) ανέπτυξε μια σύντομη έκδοση του παραπάνω ερωτηματολογίου, το JEPQR-S (όπου S=short) που περιέχει 48 προτάσεις-ερωτήματα, 12 για κάθε κλίμακα.

Ακόμα όμως και αυτό το όργανο μπορεί να είναι μεγάλο σε ορισμένες ερευνητικές καταστάσεις. Έτσι, η Francis (1996) ανέπτυξε μια συντομογραφημένη μορφή την JEPQR-A (όπου A=Abbreviated), μειώνοντας τον αριθμό ερωτημάτων σε 6 για κάθε υποκλίμακα και καταλήγοντας σε ένα όργανο 24 ερωτημάτων. Οι 4 νέες υποκλίμακες είχαν αξιοπιστίες που, αν και χαμηλότερες των αντιστοίχων JEPQR-S κλιμάκων, ήταν λογικές, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι μόνο 6 ερωτήματα περιείχονταν σε κάθε υποκλίμακα (Francis, 1996). Οι συντελεστές αξιοπιστίας Cronbach α της JEPQR-A ήταν ικανοποιητικοί ($E = .67, N = .70, P = .61$ και $L = .57$), για κλίμακα 6 ερωτημάτων/διάσταση και η Francis (1996) συμπέρανε πως η αξιοπιστία και η αντικειμενικότητα της JEPQR-A επέτρεπε τη χρήση της, αλλά απαιτείται περισσότερη έρευνα σε άλλες ηλικιακές κατηγορίες και χώρες.

Διαφορές μεταξύ των φύλων

Στην έρευνα των Granleese, Trew και Turner (1988), στο Μπέλφαστ, βρέθηκε ότι οι επιδόσεις Ιρλανδών αγοριών και κοριτσιών ήταν υψηλότερες στον ψυχωτισμό και στην εξωστρέφεια, αλλά παρόμοιες στη συναισθηματική ισορροπία και προσποίηση σε σχέση με τα παιδιά της Αγγλίας, ενώ υπήρχαν σημαντικές διαφορές μεταξύ αγοριών και κοριτσιών του Μπέλφαστ σε όλες τις διαστάσεις εκτός της συναισθηματικής ισορροπίας.

Στο Μεξικό, σε έρευνα των Eysenck και Lara-Cantu (1992) βρέθηκε ότι τα παιδιά εκεί είχαν υψηλότερες τιμές στην εξωστρέφεια και προσποίηση από τα

παιδιά της Αγγλίας και τα κορίτσια του Μεξικού χαμηλότερες στη συναισθηματική ισορροπία. Οι διαφορές μεταξύ αγοριών και κοριτσιών ήταν οι συνηθισμένες, δηλαδή τα αγόρια είχαν υψηλότερες τιμές στον ψυχωτισμό και στην εξωστρέφεια και χαμηλότερες στη συναισθηματική ισορροπία και προσποίηση από τα κορίτσια.

Οι διαφορές αυτές οφείλονται σε υπάρχουσες πολιτισμικές διαφορές ή αντανακλούν διαφορές στα συγκεκριμένα δείγματα; Για να απαντηθεί η ερώτηση με επάρκεια απαιτούνται περισσότερες διαπολιτισμικές έρευνες (Scholte & De Bruyn, 2001).

Τα κορίτσια, γενικά, πέτυχαν υψηλότερες τιμές στη συναισθηματική ισορροπία (Maltby & Talley, 1998· Forrest et al., 2000· Shevlin et al., 2002) ή στη συναισθηματική ισορροπία και προσποίηση από ό,τι τα αγόρια που έχουν τιμές υψηλότερες συνήθως στον ψυχωτισμό (Francis 1996· Scholte & De Bruyn, 2001). Δεν βρέθηκαν διαφορές φύλου για την εξωστρέφεια (Maltby & Talley 1998· Scholte & De Bruyn, 2001). Διαφορές ανάλογα με το φύλο βρήκαν και ο Shevlin και συνεργάτες (2002), με υψηλότερες τιμές εξωστρέφειας για τα αγόρια.

Από πού πηγάζουν, όμως, οι διαφορές φύλου; Σύμφωνα με τη θεωρία προσωπικότητας του Eysenck (1952), υπάρχει βιολογική βάση των διαφορών προσωπικότητας. Όμως, αν οι διαφορές αυτές μπορούν να εξηγηθούν με τη βιολογική διαφορά των φύλων, μπορούν το ίδιο εύκολα να οφείλονται και σε συνδυασμό παραγόντων, όπως επιδράσεις από διαφορές στην ανατροφή και κοινωνικοποίηση των φύλων (Forrest et al., 2000). Παρομοίως, ο Shevlin και συνεργάτες (2002) έδειξαν ότι υπήρχε σημαντική διαφορά στη συναισθηματική ισορροπία και τον ψυχωτισμό, που οφειλόταν στη διαφορετική κοινωνικοποίηση και την ανατροφή των φύλων.

Μελέτες αθλητών και μη αθλητών σε διάφορα ψυχομετρικά χαρακτηριστικά

Στην ανασκόπηση της βιβλιογραφίας δεν βρέθηκαν έρευνες που αφορούσαν σε ψυχομετρικά χαρακτηριστικά προεφήβων αθλητών και μη, αλλά οι περισσότερες αφορούσαν φοιτητές και ενήλικες αθλητές. Πάντως, κάνοντας μια ομαδοποίηση και αναζητώντας κοινά ευρήματα ήταν προφανές πως όλες σχεδόν οι έρευνες έδειξαν ότι οι αθλητές ήταν πιο εξωστρεφείς (Kirkcaldy, 1982· Colley et al., 1985· Egloff & Gruhn, 1996· Dineen, 2003· Egan & Stelmack, 2003). Αντιθέτως, οι έρευνες των O' Sullivan και συνεργατών (1998), Mc Kelvie και συνεργατών (2003) και των Davis και Mogk (1994) έδειξαν ότι δεν υπήρχαν διαφορές μεταξύ αθλητών και μη αθλητών στην εξωστρέφεια. Η πλειονότητα των ερευνών κατέληξε στο

συμπέρασμα πως οι αθλητές ήταν λιγότερο νευρωτικοί από τους μη αθλητές (Mohan et al., 1979· Diano, 1985· Meyers et al., 1988· Egan & Stelmack, 2003). Δεν παρατηρήθηκαν διαφορές στον ψυχωτισμό και το ψεύδος στις έρευνες των Davis και Mogk (1994), Egloff και Gruhn (1996) και των Mc Kelvie et al. (2003), ενώ αντιθέτως οι Egan και Stelmack (2003) και ο Kirkcaldy (1982) ανέφεραν πως τα αποτελέσματά τους παρουσιάζουν τους αθλητές να είναι πιο ψυχωτικοί από τους μη αθλητές.

Πάντως, δεν βρέθηκε έρευνα που να εξετάζει τα χαρακτηριστικά προσωπικότητας προεφήβων αθλητών και συνεπώς τα προαναφερόμενα αποτελέσματα δεν αφορούσαν παιδιά. Παρ' όλα αυτά γίνεται αναφορά ως μια ένδειξη των τάσεων που παρατηρήθηκαν κατά τις μετρήσεις προσωπικότητας αθλητών. Μια που τα αποτελέσματα των ερευνών παρουσιάζουν αντικρουόμενα συμπεράσματα και οι ερευνητές συμφωνούν πως χρειάζεται πρόσθετη χρήση του JEPQR-A και σε άλλες χώρες και ηλικίες (De Bruyn et al., 1995· Scholte & De Bruyn, 2001), η παρούσα έρευνα επιχείρησε να διερευνηθεί η προσωπικότητα αθλητών δημοτικού στην Ελλάδα και να διαπιστωθούν τυχόν διαφορετικά χαρακτηριστικά που υπάρχουν μεταξύ των δύο φύλων. Εφόσον ανάλογη προσπάθεια δεν έχει πραγματοποιηθεί στην Ελλάδα με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας, μπορεί να γίνει αναφορά στα ψυχομετρικά χαρακτηριστικά προεφήβων αθλητών και μη, καθώς και σε διαφορές λόγω φύλου. Οι παρακάτω υποθέσεις εξετάστηκαν για τη μελέτη της συγκεκριμένης έρευνας: Η πρώτη υπόθεση είναι ότι μετά το πέρας της έρευνας δεν θα υπάρχουν διαφορές στους μέσους όρους αθλητών και μη αθλητών, στις διαστάσεις που μετρά το ερωτηματολόγιο (ψυχωτισμός, εξωστρέφεια, συναισθηματική ισορροπία και ψεύδος). Επίσης, δεν θα υπάρχουν διαφορές στους μέσους όρους αγοριών-κοριτσιών στις διαστάσεις του ερωτηματολογίου.

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να κάνει συγκρίσεις των αποτελεσμάτων αθλητών και μη σε σχέση με τις διαστάσεις που μετρά το ερωτηματολόγιο και να ερευνήσει τυχόν διαφορές που οφείλονται στο φύλο.

Μεθοδολογία

A. Δείγμα-Διαδικασία μέτρησης

Το δείγμα αποτέλεσαν 553 Έλληνες μαθητές Δημοτικού (Ε', ΣΤ') που διέμεναν στην Αλεξανδρούπολη (289 αγόρια και 264 κορίτσια). Η επιλογή των σχολείων έγινε με δειγματοληψία κατά ομάδες και συγκεκριμένα έγινε κλήρωση των 7 από τα 13 σχολεία της πόλης, σε μια προσπάθεια να αποφευχθεί η μεροληπτικότητα (bias) κατά τη διαδικασία επιλογής.

Η διαδικασία μέτρησης και εφαρμογής έγινε τον μήνα Ιανουάριο και διατηρήθηκαν ίδιες συνθήκες διεξαγωγής μέτρησης. Οι ώρες ήταν πρωινές σε ήσυχο περιβάλλον. Όλα τα παιδιά ανά τάξη στην αίθουσά τους, χωρίς την παρουσία του Κ.Φ.Α. ή του δασκάλου τους, έλαβαν διευκρινίσεις και οδηγίες και συμμετείχαν εθελοντικά μετά από τη συγκατάθεση και άδεια των διευθυντών των σχολείων. Τα παιδιά απάντησαν ανώνυμα και έριξαν το ερωτηματολόγιο (βλ. Παράρτημα 2) σε μια κάλπη στην έδρα, ώστε να είναι βέβαια για την ανωνυμία των απαντήσεών τους. Μετά από μία εβδομάδα έγινε δεύτερη εφαρμογή του ερωτηματολογίου σε ορισμένα παιδιά για να διαπιστωθεί η σταθερότητα του οργάνου.

B. Όργανο μέτρησης

Το Αναθεωρημένο και Συντομογραφημένο Παιδικό Ερωτηματολόγιο Προσωπικότητας του Eysenck (Junior Eysenck Personality Questionnaire Revised-Abbreviated, JEPQR-A), που κατασκευάστηκε από τη Francis (1996), είναι ένα όργανο 24 θεμάτων με 6 θέματα ανά διάσταση (εξωστρέφεια, νεύρωση, ψυχωτισμός και τάση ψεύδους) (βλ. Παράρτημα 1). Η σύμφωνη εγκυρότητα (concurrent validity) του ερωτηματολογίου, μετά από τη συσχέτιση των κλιμάκων με τις κλίμακες της «μητρικής» JEPQR-S από την οποία και κατασκευάστηκε, ήταν πολύ υψηλή για κάθε κλίμακα (εξωστρέφεια- $E=.91$, νεύρωση- $N=.92$, ψυχωτισμός- $P=.88$, τάση ψεύδους- $L=.89$) υποδηλώνοντας ότι τα ερωτήματα που επελέγησαν για την συντομογραφημένη έκδοση αντανακλούν πλήρως τις διαστάσεις της προσωπικότητας που ορίζει η σύντομη έκδοση. Τα 24 θέματα είναι διχότομα και ρωτούν για συνήθειες και τάσεις συμπεριφοράς (Scholte & De Bruyn, 2001). Οι απαντήσεις δίνονται σε μορφή Ναι/Όχι και οι πιθανές τιμές έχουν εύρος 0-6 βαθμοί/κλίμακα. Έτσι, οι υψηλές τιμές φανερώνουν υψηλότερα επίπεδα του χαρακτηριστικού που εξετάζεται (Forrest et al., 2000· Shevlin et al., 2002).

Αρχικά σύμφωνα με το εγχειρίδιο του τεστ, όσο πιο υψηλές οι τιμές στην κλίμακα συναισθηματικής ισορροπίας (ή αλλιώς νεύρωσης) τόσο πιο αγχώδες, κατηφές και δύστροπο το άτομο (Francis & Sister Montgomery, 1993). Όσο υψηλότερη η τιμή στην κλίμακα εξωστρέφειας τόσο πιο κοινωνικό είναι το άτομο (Eysenck & Eysenck, 1975). Οι Eysenck και Eysenck (1975) ορίζουν ότι υψηλές τιμές στην κλίμακα ψυχωτισμού φανερώνουν άτομα κρύα, επιθετικά, μη φιλικά, που τείνουν να γίνονται σκληρά, απάνθρωπα και κοινωνικά αδιάφορα. Αν και οι κλίμακες ψεύδους είχαν αρχικά χρησιμοποιηθεί για να εντοπίζουν την τάση ψεύδους ή προσποίησης, έχει πλέον αναγνωριστεί ότι οι κλίμακες ψεύδους μπορεί να μετρούν ένα υποβόσκον προσωπικό χαρακτηριστικό γνώρισμα. Έτσι, η κλίμακα λειτουργεί ως ένας δείκτης κοινωνικής συμμόρφωσης ή συναίνεσης.

Οι μέσοι όροι των 4 κλιμάκων (εξωστρέφεια, νεύρωση, ψυχωτισμός και τάση ψεύδους) ήταν το πορτρέτο του κάθε παιδιού. Το ερωτηματολόγιο μεταφράστηκε στα Ελληνικά και αντίστροφα από 2 έμπειρες καθηγήτριες Αγγλικών (μια Αγγλίδα που ζει και εργάζεται 20 χρόνια στην Ελλάδα, και μια Ελληνίδα καθηγήτρια Αγγλικών με 25 έτη εργασίας και πείρας) με άριστη γνώση των 2 γλωσσών και του πολιτισμού των λαών. Ως παραδείγματα ερωτήσεων παρατίθενται ενδεικτικά: «Θα προτιμούσες να είσαι μόνος αντί να είσαι με άλλους νέους ανθρώπους;» (item 20), «Δημιουργείς προβλήματα στο σχολείο περισσότερο απ' ότι η πλειοψηφία των μαθητών;» (item 12), (Francis, 1996) (βλ. Παράρτημα 2).

Γ. Σχεδιασμός έρευνας-στατιστική ανάλυση δεδομένων

Η αξιοπιστία ελέγχθηκε με τον συντελεστή αξιοπιστίας Cronbach α για κάθε υποκλίμακα και τον ενδοταξικό συντελεστή συσχέτισης (Intraclass Correlation Coefficient-ICC) ή αλλιώς συντελεστή σταθερότητας του οργάνου.

Στην παρούσα έρευνα έγινε πολυμεταβλητή ανάλυση διακύμανσης (MANOVA) με ανεξάρτητες τις ομάδες: α) αθλητών και β) μη αθλητών, και εξαρτημένες μεταβλητές τις τέσσερις υποκλίμακες του οργάνου, ώστε να διαπιστωθεί αν υπήρχαν διαφορές στους μέσους όρους των δύο ομάδων στις διαστάσεις εξωστρέφειας, νεύρωσης, ψυχωτισμού και τάσης ψεύδους.

Κατόπιν, ακολούθησε Μανονα με ανεξάρτητες μεταβλητές τα φύλα και εξαρτημένες μεταβλητές τις τέσσερις υποκλίμακες του ερωτηματολογίου, για να διαπιστωθεί αν υπήρχαν διαφορές στους μέσους όρους των φύλων για τις διαστάσεις εξωστρέφεια, νεύρωση, ψυχωτισμό και τάση ψεύδους.

Αποτελέσματα

Η αξιοπιστία ήταν ικανοποιητική (με τους συντελεστές Cronbach α ανά κλίμακα να είναι: $\alpha=.77$ για Ε-εξωστρέφεια, $\alpha=.66$ για Ν-νεύρωση, $\alpha=.67$ για Ρ- ψυχωτισμό και $\alpha=.64$ για Λ-τάση ψεύδους). Ομοίως, οι ενδοταξικοί συντελεστές συσχέτισης (ICC) για τα 30 παιδιά που επαναμετρήθηκαν ήταν πολύ καλοί (αναλυτικά για Εξωστρέφεια=.95, για Ψυχωτισμό=.73, για Νεύρωση=.98 και για τάση ψεύδους=.81).

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων έδειξε ότι υπάρχουν διαφορές μεταξύ αθλητών και μη αθλητών στις διαστάσεις που μετρά το ερωτηματολόγιο. Οι αθλητές διέφεραν στατιστικά σημαντικά από τους μη αθλητές στον γραμμικό συνδυασμό των 4 εξαρτημένων μεταβλητών με $F_{(4,548)} = 5.44, p < .001$. Συγκεκριμένα παρατη-

ρήθηκαν διαφορές στις κλίμακες εξωστρέφεια, με $F_{(1,553)}=12.25$ $p<.001$, και ψυχωτισμός με $F_{(1,553)}=8.45$, $p<.001$, ενώ δεν παρατηρήθηκαν διαφορές στις κλίμακες νεύρωση με $F_{(1,553)}=.13$, $p>.05$ και τάση ψεύδους με $F_{(1,553)}=.07$, $p>.05$.

Τα φύλα διέφεραν στατιστικά σημαντικά στον γραμμικό συνδυασμό των τεσσάρων εξαρτημένων μεταβλητών ($F_{(4,548)}=11.65$, $p<.001$). Συγκεκριμένα παρατηρήθηκαν διαφορές στατιστικά σημαντικές στον ψυχωτισμό με $F_{(1,553)}=15.87$, $p<.001$ και στη νεύρωση με $F_{(1,553)}=26.95$ $p<.001$, ενώ δεν παρατηρήθηκαν διαφορές στατιστικά σημαντικές στην εξωστρέφεια και ψεύδος. Συγκεκριμένα για την εξωστρέφεια καταγράφηκε $F_{(1,553)}=1.54$, $p>.05$ και για το ψεύδος $F_{(1,553)}=.67$, $p>.05$.

Συζήτηση/ Συμπεράσματα

Η υπόθεση ότι δεν θα υπάρχουν διαφορές στους μέσους όρους των δύο φύλων δεν επαληθεύτηκε, αφού παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική διαφορά, με τα αγόρια να είναι πιο ψυχωτικά και τα κορίτσια πιο νευρωτικά. Βέβαια, αυτό ήταν κάτι το αναμενόμενο, αφού η πληθώρα των ερευνών δείχνει τα αγόρια να έχουν υψηλότερες τιμές από τα κορίτσια στον ψυχωτισμό και τα κορίτσια να υπερτερούν έναντι των αγοριών στη νεύρωση (Kirkcaldy, 1982· Eysenck & Lara-Cantu, 1992· Francis, 1996· Maltby & Talley, 1998· Scholte & De Bruyn, 2001). Η εξήγηση είναι εύκολη, αφού τα επίπεδα ψυχωτισμού επηρεάζονται από τα επίπεδα τεστοστερόνης και άρα είναι φυσιολογικό, από βιολογική πλευρά, να έχουν τα αγόρια αυξημένα επίπεδα ψυχωτισμού. Δεν παρατηρήθηκαν διαφορές στατιστικά σημαντικές στην εξωστρέφεια και τάση ψεύδους μεταξύ αγοριών και κοριτσιών, αν και υπάρχουν έρευνες που διαπίστωσαν τέτοιες διαφορές, όπου τα αγόρια είναι περισσότερο εξωστρεφή από τα κορίτσια (Granleese et al., 1988· Eysenck & Lara-Cantu, 1992· Shevlin et al., 2002). Μάλιστα στην έρευνα των Shevlin και συνεργατών (2002), βρέθηκε πως η αυξημένη εξωστρέφεια των αγοριών οφειλόταν σε βιολογικές διαφορές, ενώ για τις διαφορές στη νεύρωση και ψυχωτισμό οι διαφορές δεν αντανάκλυσαν βιολογικές διαφορές, αλλά διαφορές στην ανατροφή και στα διαφορετικά πρότυπα-ρόλους με τα οποία μεγαλώνουν τα παιδιά, στη διαφορετική κοινωνικοποίηση των δύο φύλων (Forrest et al., 2000). Έτσι, οι διαφορές στη συναισθηματική ισορροπία και ψυχωτισμό ανάλογα με το φύλο είναι πιθανό να αντανάκλουν κοινωνικά τροποποιημένες-επίκτητες διαφορές και όχι βιολογικές και ο προσανατολισμός στον ρόλο που καλείται το κάθε φύλο να παίξει και που τα κοινωνικά πρότυπα απαιτούν, κάνει τα κορίτσια πιο νευρωτικά από τα αγόρια και τα αγόρια λιγότερο ευαίσθητα και πιο σκληρά (Shevlin et al., 2002).

Η ανάλυση MANOVA έδειξε ότι υπάρχουν διαφορές μεταξύ αθλητών και μη,

και συγκεκριμένα οι αθλητές βρέθηκε να είναι περισσότερο εξωστρεφείς από τους μη αθλητές. Τα υψηλότερα επίπεδα στην εξωστρέφεια είναι τυπικά για αθλητές σε διάφορα σπορ και επίπεδα απόδοσης. Οι αθλητές με το υψηλότερο κατώφλι διέγερσης μπορούν να ωθήσουν περισσότερο τον εαυτό τους στα όρια της αντοχής και αυτό είναι κάτι που προσπαθούν και κάνουν συνεχώς, αφού επιδιώκουν μια καλύτερη απόδοση - επίδοση στον αθλητισμό (Δογάνης, 1990). Αναφορικά με τον ψυχωτισμό ο O' Sullivan και συνεργάτες (1998) δεν βρήκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των γκρουπ αθλητών και μη αθλητών τονίζοντας πως ίσως τελικά έχει υπερεκτιμηθεί η επιθετικότητα των αθλητών, κυρίως στα αθλήματα επαφής. Αντιθέτως, η παρούσα έρευνα κατέγραψε στατιστικά σημαντικές διαφορές υπέρ των αθλητών. Όμοια κατεγράφησαν υψηλότερα επίπεδα ψυχωτισμού στις έρευνες των Egan και Stelmack (2003) και του Furnham (1990) και αποδόθηκαν στην επιθετικότητα, εγωκεντρισμό και ανταγωνιστικότητα των αθλητών που σχετίζεται άμεσα με τη σκληρότητα.

Ο O' Sullivan και συνεργάτες (1998) βρήκαν πως οι ομάδες αθλητών που εξέτασαν είχαν χαμηλότερα επίπεδα νεύρωσης και τάσεων άγχους και καλύτερη συναισθηματική σταθερότητα σε σχέση με τους υπόλοιπους φοιτητές. Ομοίως, ο Mc Kelvie και συνεργάτες (2003) στην τετραετή τους έρευνα, ο Daino (1985) σε έφηβους αθλητές τένις, καθώς και ο Dineen (2003) και ο Furnham (1990) κατέληξαν στο ίδιο συμπέρασμα. Αντίθετα, στην παρούσα έρευνα δεν βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές στις δύο ομάδες και σε αυτό το συμπέρασμα κατέληξε και η έρευνα των Egloff και Gruhn (1996), όπου δεν βρήκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ αθλητών και μη αθλητών στη νεύρωση.

Αναφορικά με την κλίμακα ψεύδους-L, δε βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ αθλητών και μη, κάτι που βρέθηκε και στην έρευνα των Mc Kelvie και συνεργατών (2003) και των Egloff και Gruhn (1996).

Γενικότερα, μια που οι αθλητές στην παρούσα έρευνα ήταν πιο εξωστρεφείς και ψυχωτικοί σε σχέση με τους μη αθλητές, μπορούμε να προτείνουμε σε παιδιά που είναι πιο ψυχωτικά και εξωστρεφή να επιλέξουν δραστηριότητες και αθλήματα που είναι ανταγωνιστικά, έτσι ώστε και θα τους ταιριάζουν ως ψυχοσύνθεση, αλλά και είναι πιθανότερο να αποδίδουν καλύτερα σε αυτά. Οι προπονητές ή οι γονείς που θέλουν το παιδί τους να ασχοληθεί με ένα άθλημα, καλό είναι να λάβουν υπόψη τους τα ευρήματα αυτά και στην περίπτωση που το παιδί είναι πιο εσωστρεφές να το προτρέψουν σε ένα λιγότερο βίαιο και ανταγωνιστικό άθλημα. Δυστυχώς δε βρέθηκαν έρευνες που να συγκρίνουν προεφήβους ή έστω έφηβους αθλητές και μη αθλητές όμοιου φύλου, ώστε να υπάρχει ένα σημείο αναφοράς σε κάποια έρευνα.

Ανακεφαλαιώνοντας, θα τονίζαμε την ανάγκη να διεξαχθούν περισσότερες έρευνες στην προεφηβική και εφηβική ηλικία, που να στοχεύουν σε καταγραφή των ψυχομετρικών χαρακτηριστικών των προεφήβων και εφήβων, οι οποίες θα βοηθούσαν σε μια ολοκληρωμένη εικόνα των Ελληνοπαίδων, αφού με το συγκεκριμένο θέμα ελάχιστες έρευνες έχουν ασχοληθεί. Οι πληροφορίες μέσα από ερευνητικές εργασίες για τα ψυχομετρικά χαρακτηριστικά των παιδιών στην Ελλάδα θα βοηθήσουν σημαντικά στον σχεδιασμό, την επιλογή και υλοποίηση προγραμμάτων Φυσικής Αγωγής και γενικότερα τον χώρο του αθλητισμού. Έχοντας γνώση των χαρακτηριστικών των παιδιών ο Κ.Φ.Α., ο προπονητής, αλλά και το οικογενειακό περιβάλλον, θα μπορέσουν να βοηθήσουν και να κατευθύνουν τα παιδιά στο άθλημα που τους ταιριάζει ως προσωπικότητες και πιθανότερα θα μπορέσουν αργότερα να διακριθούν.

Βιβλιογραφία

- Acton, S. G. (2003). Measurement of impulsivity in a hierarchical model of personality traits: implications for substance use. *Substance Use & Measure*, 38 (1), 67-83.
- Batta, K. (2002). *Research on the educational effects of Gymnastics*. University of Oulu. Publications of the Kajaani Department of Teacher Education, Electronic Publications.
- Colley, A., Roberts, N., & Chipps, A. (1985). Sex-role identity, personality and participation in team and individual sports by males and females. *International Journal of Sport Psychology*, 16 (2), 103-112.
- Corulla, W. J. (1990). A revised version of the psychoticism scale for children. *Personality and Individual Differences*, 11, 65-76.
- Daino, A. (1985). Personality traits of adolescent tennis players. *International Journal of Sport Psychology*, 16 (2), 120-125.
- Davis, C., & Mogk, J. P. (1994). Some personality correlates of interest and excellence in sport. *International Journal of Sport Psychology*, 25 (2), 131-143.
- Dineen, R. (2003). *Personality characteristic differences of university student athletes and non athletes*. University of Oregon, Eugene, OR.: Kinesiology Publications.
- Δογάνης, Γ. (1990). *Η ψυχολογία στη Φυσική Αγωγή και τον αθλητισμό*. Θεσσαλονίκη: Salto.
- Egan, S., & Stelmack, R. (2003). A personality profile of Mount Everest climbers. *Personality and Individual Differences*, 8, 1491-1494.

- Egloff, B., & Gruhn, A. J. (1996). Personality and endurance sports. *Personality and Individual Differences*, 21 (2), 223-229.
- Eysenck, H. J. (1952). *The scientific study of personality*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Eysenck, H. J., & Eysenck, S. B. G. (1975). *Manual of the Eysenck personality questionnaire (adult and junior)*. London: Hodder & Stoughton.
- Eysenck, H. J., & Eysenck, M. W. (1985). *Personality and Individual Differences: A Natural Science Approach*. New York: Plenum.
- Eysenck, S. B., & Lara-Cantu, A. (1992). A transcultural study of personality in Mexican and English children. *Salud Publica Mexico*, 34 (1), 50-57.
- Ζέοβας, Γ. (1992). *Ψυχολογία Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού*. Αθήνα: Salto.
- Forrest, S., Lewis, C. A., & Shevlin, M. (2000). Examining the factor structure and differential functioning of the Eysenck Personality Questionnaire. Revised-Abbreviated. *Personality and Individual Differences*, 29, 579-588.
- Francis, L. J., & Sister Montgomery, A. (1993). Personality and school-related attitudes among 11- to 16-year-old girls. *Personality and Individual Differences*, 14 (5), 647-654.
- Francis, L. J. (1996). The development of an abbreviated form of the Revised Junior Eysenck Personality Questionnaire (JEPQR-A) among 13-15 year olds. *Personality and Individual Differences*, 21 (6), 835-844.
- Furnham, A. (1990). Personality and demographic determinants of leisure and sports preference and performance. *International Journal of Sport Psychology*, 21, 218-236.
- Granleese, J., Trew, K., & Turner, I. (1988). Social dissimulation, perceived competence and personality. *Personality and Individual Differences*, 9 (3), 565-570.
- Kirkcaldy, B. D. (1982). Personality profiles at various levels of athletic participation. *Personality and Individual Differences*, 3 (3), 321-326.
- Maltby, J., & Talley, M. (1998). The psychometric properties of an abbreviated form of the Revised Junior Eysenck Personality Questionnaire (JEPQR-A) among 12-15-year-old U.A. young persons. *Personality and Individual Differences*, 24 (6), 891-893.
- Mc Kelvie, S. J., Lemieux, P., & Stout, D. (2003). Extraversion and neuroticism in contact athletes, no contact athletes and non athletes: a research note. *Athletic insight: the on line journal of sport psychology*, 5 (3): <http://www.athleticinsight.com/Vol5Iss3/ExtraversionNeuroticism.htm>
- Meyers, M. C., Sterling, J. C., & Leunes, A. D. (1988). Psychological characterization of the collegiate rodeo athlete. *Journal of Sport Behavior*, 40 (2), 59-65.

- Mohan, J., Mall, N. N., & Paul, V. P. (1979). Comparative study of extroversion, neuroticism and attitude towards sport of handball players and non-players. *Society for the National Institutes of Physical Education and Sports Journal*, 2 (1), 3-6.
- O' Sullivan, D., Zuckerman, M., & Kraft, M. (1998). Personality characteristics of male and female participants in team sports. *Personality and Individual Differences*, 25, 119-128.
- Scholte, R. H., & De Bruyn, E. E. (2001). The revised Junior Eysenck Personality Questionnaire (JERQ-R). Dutch replications of the full-length, short and abbreviated forms. *Personality and Individual Differences*, 31 (4), 615-625.
- Shevlin, M., Bailey, F., & Adamson, G. (2002). Examining the factor structure and sources of differential functioning of the Eysenck Personality Questionnaire. Revised-Abbreviated. *Personality and Individual Differences*, 32, 479-487.
- Zuckerman, M., & Cloninger, C. R. (1996). Relationships between Cloninger's, Zuckerman's and Eysenck's dimensions of personality. *Personality and Individual Differences*, 2, 283-285.

Παράρτημα 1 Πρωτότυπο ερωτηματολόγιο JEPQR-A

1	E	Can you get a party going?
2	P	Do you enjoy hurting people you like?
3	P	Is it important to have good manners?
4	L	Do you always do as you are told at once?
5	E	Are you rather lively?
6	P	Would you enjoy practical jokes that could sometimes really hurt people?
7	N	Do you often feel 'fed-up'?
8	N	Are you easily hurt when people find things wrong with you or the work you do?
9	N	Do you find it hard to get to sleep at night because you are worrying about things?
10	N	Do you sometimes feel life is just not worth living?
11	L	Do you throw waste paper on the floor when there is not waste paper basket handy?
12	P	Do you get into more trouble at school than most other pupils?
13	E	Do you like going out a lot?
14	L	Have you ever said anything bad or nasty about anyone?
15	N	Do you worry for a long while if you feel you have made a fool of yourself!
16	L	Did you ever take anything (even a sweet) that belonged to someone else?
17	L	Were you ever greedy by helping yourself to more than your share of anything?
18	E	Do you find it hard to really enjoy yourself at a lively party?
19	L	Do you always say you are sorry when you have been rude?
20	E	Would you rather be alone instead of being with other young people?
21	P	Do you sometimes like teasing animals?
22	E	Can you let yourself go and enjoy yourself a lot at a lively party?
23	P	Do you seem to get into more fights than other young people?
24	N	Are your feelings rather easily hurt?

Παράρτημα 2 Μετάφραση ερωτηματολογίου JEPQR-A

Βάλτε X για το φύλο

1. ΑΓΟΡΙ.....

2. ΚΟΡΙΤΣΙ.....

Γυμνάζεσαι ΕΚΤΟΣ σχολείου σε κάποιο άθλημα 2 φορές/βδομάδα ή περισσότερο;	ναι	όχι
1 Μπορείς να δημιουργήσεις κέφι σ' ένα πάρτι;	ναι	όχι
2 Σου αρέσει να πληγώνεις τους ανθρώπους που συμπαθείς;	ναι	όχι
3 Είναι σημαντικό να έχεις καλούς τρόπους;	ναι	όχι
4 Πάντα κάνεις ό,τι σου πουν αμέσως;	ναι	όχι
5 Είσαι μάλλον ζωηρός τύπος;	ναι	όχι
6 Θα σε διασκεδάζαν φάρσες που θα μπορούσαν μερικές φορές πραγματικά να πληγώσουν τους άλλους;	ναι	όχι
7 Νιώθεις συχνά μπουχτισμένος;	ναι	όχι
8 Πληγώνεσαι εύκολα όταν οι άλλοι βρίσκουν κουσούρια σε σένα ή στη δουλειά που κάνεις;	ναι	όχι
9 Σε πιάνει δύσκολα ο ύπνος το βράδυ επειδή ανησυχείς για διάφορα πράγματα;	ναι	όχι
10 Νιώθεις μερικές φορές ότι δεν αξίζει να ζεις;	ναι	όχι
11 Πετάς άχρηστα χαρτιά κάτω όταν δεν υπάρχει καλάθι πρόχειρο;	ναι	όχι
12 Δημιουργείς προβλήματα στο σχολείο περισσότερο απ' ό,τι η πλειοψηφία των μαθητών;	ναι	όχι
13 Σου αρέσει να βγαίνεις έξω συχνά;	ναι	όχι
14 Έχεις πει ποτέ κάτι κακό ή άσχημο για κάποιον;	ναι	όχι
15 Ανησυχείς για μεγάλο χρονικό διάστημα αν αισθανθείς ότι γελοιοποίησες τον εαυτό σου;	ναι	όχι
16 Πήρες ποτέ κάτι (ακόμα και καραμελίτσα) που ανήκε σε κάποιον άλλον;	ναι	όχι
17 Ήσουν ποτέ τόσο λαίμαργος ώστε να πάρεις περισσότερο απ' ό,τι σου αναλογούσε;	ναι	όχι

18 Δυσκολεύεσαι να διασκεδάσεις πραγματικά σ' ένα ζωντανό πάρτι;	ναι	όχι
19 Ζητάς πάντα συγνώμη όταν είσαι αγενής;	ναι	όχι
20 Θα προτιμούσες να είσαι μόνος αντί να είσαι με άλλους νέους ανθρώπους;	ναι	όχι
21 Σου αρέσει μερικές φορές να πειράζεις τα ζώα;	ναι	όχι
22 Μπορείς να αφήνεις και να διασκεδάζεις πραγματικά σ' ένα ζωντανό πάρτι;	ναι	όχι
23 Φαίνεται να μπλέκεις σε περισσότερους καυγάδες απ' ότι οι άλλοι νέοι;	ναι	όχι
24 Πληγώνεσαι συναισθηματικά μάλλον εύκολα;	ναι	όχι